

KONCEPCE ČINNOSTI HVĚZDÁRNY A PLANETÁRIA BRNO V LETECH 2020 AŽ 2025

V mých představách je Hvězdárna a planetárium Brno usměvavým lodivodem v dravém proudu vědeckého poznání, díky kterému jsme na cestě k neznámým krajinám, úžasnějším než naše nejdivočejší fantazie. Realismus i nadhled přináší všem cestujícím světlo v temnotě nevědomí, brání ztroskotání na útesech pavědy či fanatického aktivismu a nabízí pevné ukotvení v lůně přírody.

Principy, na kterých budu stavět:

- Jsme astronomická instituce, ale nevyhýbáme se ani jiným tématům.
- Podáváme seriózní informace, ale nebereme se smrtelně vážně.
- Návštěvník je na prvním místě, ale odsud posud.
- I když se svět chová bláznivě, neztrácíme zdravý rozum a víme, že stále platí přírodní zákony.
- Vážíme si naší minulosti, ale nejsme muzeum.
- Prostředí kultivuje, ale krása a technická dokonalost něco stojí.
- Po světě chodíme s očima otevřenými, doma nepropadáme provozní slepotě.
- Naším hracím polem je město a kraj, avšak bez kontaktu se zbytkem vesmíru ustrneme.
- Nebojíme se dělat velké věci a jsme připraveni na občasná selhání.
- V práci jsme přátelé, ale důsledky za konečná rozhodnutí nese ředitel.
- Žádosti z médií se neodmítají, zřizovatel stojí na naší straně.
- Jakékoli principy nejsou dogmata.

Klíčová témata v nadcházejícím pětiletém období:

- propagace vědeckých poznatků, technických vymožeností a kritického způsobu myšlení všemi prostředky;
- zajištění klidného provozu audiovizuální instalace Digitárium 2.0;
- tradiční, ale přesto odvážná dramaturgie – v podobě vlastní tvorby, sdílené produkce a akvizic;
- rozvoj Fulldome Festival Brno;
- podpora vesmírných aktivit v Brně a Jihomoravském kraji (zejm. space industry);
- investice do mobilního planetária a všech souvisejících technologií;
- nákup a následná rekonstrukce objektu tzv. „univerzitní kopule“;
- nadstandardní mediální „viditelnost“ organizace;
- profesní a občanská odpovědnost vůči návštěvníkům i vlastním pracovníkům;
- dlouhodobé zajištění finanční stability organizace.

PLANETÁRIUM – STŘEDOBOD VEŠKERÉHO DĚNÍ

Je velký rozdíl mezi tím, co kolem sebe vidíme nebo vnímáme, a co kolem nás skutečně existuje. Digitální planetárium názorně demonstruje celou plejádu přírodních jevů, putuje s diváky na těžko dosažitelná místa, dokonce i tam, kam se nikdy vydat nemůžeme, v detailech, kterým se nedá ani věřit.

Uváděná představení mají být věnována nejen „věčným“ tématům – tedy základním znalostem přírodních jevů, ale také novinkám. Repertoár digitária bude cílit na všechny typy návštěvníků. Nedokážeme sice suplovat výuku, ale na rozdíl od klasických škol umíme na vědecké objevy reagovat operativně, bez zažitých stereotypů.

Musíme přitom nabídnout zhruba čtyři premiéry ročně, polovinu realizovat vlastními silami (nebo v podobě koprodukcí), zbývající v podobně zahraničních licencí (a následné české lokalizace). Některá představení budou mít podobu špičkových, ale velmi nákladných fotorealistických představení, jiné naopak nízkonákladových, „rychloobrátkových“ komiksů. Z vlastní tvorby v nejbližší době uvedeme (pracovní názvy):

BRNO 360 – volné pokračování pořadu MORAVA 360;

Vesmír 3D – pitva naší Galaxie;

Satelix 2D – satelitní technologie kolem nás;

pohádkový 2D příběh pro děti.

Digitální planetárium je úžasné zařízení na vizualizaci nejrůznějších přírodovědných jevů. Současně je ale nekonečným „závodem“ s novými technologiemi i více či méně nadanými konkurenty - např. planetárium v Uherském Brodu, Žďánicích, Jindřichově Hradci, Jihlavě nebo Havlíčkově Brodu. Této „konkurenci“ je třeba čelit kvalitní dramaturgií, špičkovým technickým provedením jednotlivých projekcí a samozřejmě chytrou reklamou.

STRATEGICKÉ PROJEKTY

Hvězdárna a planetárium Brno v průběhu roku organizuje několik významných akcí, které si bezesporu zaslouží další podporu a kultivaci (v abecedním pořadí).

Brno Space Days – Dny jihomoravské kosmonautiky

Brno je rychle rostoucím centrem kosmických aktivit – nejen v České republice. Brno Space Days – Dny jihomoravské kosmonautiky jsou směsí akcí pro veřejnost, nadšence, odborníky i businessmany.

Festival vědy

Největší vědecko-populární taškařice ve městě Brně, během níž se místní vědecké, vzdělávací a další instituce pokouší dokázat, že bez nadaných vědců a jejich objevů by svět kolem nás nebyl tak příjemným místem.

Fulldome Festival Brno

Mezinárodní, stále se vyvíjející přehlídka nejnovějších filmů pro digitální planetária. Během ní si vybíráme budoucí repertoár, současně udržujeme dobré vztahy s producenty z celého světa a provozovateli evropských planetárií.

Měsíční noc na Kraví hoře

Letní happening oslavující existenci našeho Měsíce – například formou obřích, světelných instalací. Cílem je nabídnout zajímavý zážitek, který bude pro někoho meditací, příležitostí pro odpočinek nebo poučením.

Svátek světla

Oslava zimního slunovratu v podobě audiovizuálního happeningu, který je současně symbolickým završením většiny projektů Hvězdárny a planetária Brno realizovaných v průběhu kalendářního roku.

Svedu vědu

Nefornální, nesoutěžní přehlídka aktuálních vědeckých témat z oblasti technických, přírodních, humanitních i společenských věd, prezentována samotnými vědci, přičemž v publiku sedí zástupci technologických, průmyslových a výzkumných společností i akademické sféry.

ROZVOJOVÉ A INVESTIČNÍ PROJEKTY

Níže uvádím přehled projektů, které se budou realizovat z finančních zdrojů Hvězdárny a planetária Brno v následujícím pětiletém období (v abecedním pořadí).

Astronomické pozorovatelný

Je nezbytné sledovat technický stav kopule z roku 1954 a obnovit tamní, stálou expozici. Pod odsuvnou střechou lze instalovat dalekohled k pozorování Slunce v tzv. čáře vodíku – H_{α} resp. vápníku. Na strategickém místě počítáme s umístěním série detektorů a kamer, které budou monitorovat dění na brněnském nebi. Otázkou zůstává budoucnost tzv. odborné pozorovatelný ve 2. nadzemním podlaží – v současnosti je zde dalekohled Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity.

Biodynamické osvětlení

Ve spolupráci s Technickými sítěmi města Brna a dodavateli těchto technologií budeme experimentálně provozovat biodynamické osvětlení, které v průběhu noci mění chromatičnost a je tak šetrnější k lidem i přírodě. Provozovatelé veřejného osvětlení z celé jižní Moravy se u nás sami přesvědčí, jak výhodné může být.

Exploratorium 3.0

Je nezbytné navrhnout a realizovat – nejspíš počátkem roku 2021 – novou dlouhodobou výstavu v podzemním sále exploraoria.

Mobilní planetárium

I když je tzv. mobilní planetárium (tj. digitální planetárium s nafukovací projekční plochou) kvalitativně horší než kamenné, je příslibem výrazného rozšíření programové nabídky Hvězdárny a planetária Brno. Využili bychom jej coby „atrakci“ na akcích města Brna nebo Jihomoravského kraje a současně realizovali myšlenku jednodenních „výsadků“ do různých brněnských městských částí, resp. moravských měst.

Na furt!

Budeme se nadále systematicky angažovat v připomínkách významných osobností vědy a techniky spojených s městem Brnem, zejména Kurta Gödela, Ernsta Macha, Gregora Johanna Mendela, Geoga Placzeka a Vladimíra Remka.

Planetární parkoviště

Výrazným handicapem je nedostatek parkovacích míst v bezprostředním okolí Hvězdárny a planetária Brno. Rychlým a levným řešením je využití odstavné plochy u házenkářského hřiště Draken, u které je třeba zajistit pravidelný úklid a instalaci dopravního značení.

Planetární stezka

Planetární stezka může demonstrovat rozlehlost Sluneční soustavy v měřítku 1:10 miliardám. Na každé zastávce návštěvník najde informační tabuli, na níž budou uvedeny základní údaje a zajímavosti o dané planetě či jiném vesmírném objektu (např. trpasličí planety). Vyložené statické exponáty doplní prvky rozšířené reality.

Univerzitní kopule

Masarykova univerzita nabízí k prodeji tzv. univerzitní kopuli o průměru 8 metrů vybavenou zrcadlovým dalekohledem s objektivem o průměru 60 cm. Jedná se o unikátní možnost, jak po sedmi desetiletích sjednotit celý areál. Kopule bude nadále používána k astronomickým účelům, současně nabídne prostor pro členy astronomických kroužků, účastníky akademií třetího věku, pobočku České astronomické společnosti apod.

Vědecká stezka & parkové úpravy

Dobře si uvědomujeme, že prostředí kultivuje. Proto bude Hvězdárna a planetárium Brno i nadále investovat nemalé prostředky do zušlechťování pozemků v okolí hlavní budovy, které jsou organizaci svěřeny do užívání.

BUĎME VĚRNÍ SVÝM SNŮM

Hvězdárna a planetárium Brno musí připravovat projekty, které jsou na hraně možného. Některé nápady jsou poněkud bláznivé, ale jak známo, takové mají největší naději na úspěch. Níže je uveden soupis projektů, které se nejspíš nebudou realizovat (pro přílišnou nákladnost, časovou náročnost nebo fantasknost), ale které jsou jednoduše krásné, povznášející a které by si město Brno zasloužilo (v abecedním pořadí).

Brno Space Center

V České republice neexistuje plnohodnotné muzeum kosmonautiky. Pár sbírkových předmětů se bohužel choulí v koutcích několika málo jiných expozic. Základem interaktivní expozice mohou být precizní modely, později doplňované exponáty od českých společností, které se věnují kosmickému průmyslu. Hvězdárna a planetárium Brno nemá být provozovatelem takového centra, ale jistě může být iniciátorem jejího vzniku.

Demonstrátor CSsat

Není nereálné sestavit a následně vypustit malou umělou družici. Projekt je samozřejmě mimo personální i finanční možnosti Hvězdárny a planetária Brno, ta ale může podpořit jeho vznik, organizovat hackathony, workshopy, pomoci s hledáním finančních prostředků i celkovou realizací.

Sluneční věž

Katedrálu na Petrově, jejíž základy sahají do 12. století, a Špilberk, jehož základy jsou jenom o století mladší, může doplnit futuristická rozhledna na Kraví hoře, která nebude jen místem dalekého rozhledu, nýbrž unikátním výstavním prostorem, meteorologickým detektorem a audiovizuálním dílem. Přírodovědné stelárium – Sluneční věž může být novým symbolem města, coby centra vědy, umění a vzdělávání.

Vědecká šalina

Spolu s Dopravním podnikem města Brna a dalšími institucemi lze přestavět některou ze starších tramvají na „pojízdné“ vzdělávací centrum. Za jízdy po městě se mohou žákům/veřejnosti demonstrovat různé fyzikální jevy (např. zrychlení, chování v elektromagnetickém poli), geologickou minulost města, historii Brna, „tajemství“ dopravního podniku apod. Vědeckou šalinu by samozřejmě neprovozovala Hvězdárna a planetárium Brno, mohla by však být iniciátorem jejího vzniku.

Zastřešení části terasy

Cílem je rozšíření budovy o 125 metrů čtverečních na úkor méně využívané střešní plochy ve 2. nadzemním podlaží, které bude v souladu s architektonickým řešením celé budovy. Vznikne prostor potřebný pro dočasné instalace, mimořádné akce apod., navíc se zvýší variabilita prostoru a multifunkčnost Hvězdárny a planetária Brno.

STABILIZACE FINANCOVÁNÍ ORGANIZACE

Ekonomická minulost Hvězdárny a planetária Brno názorně ukazuje, že se nechová rozmařile, dbá na efektivitu investic – stavebních i přístrojových – a samozřejmě následného provozu. I když si nelze stěžovat na nepřízeň zřizovatele, je i přesto zajištění vyrovnaného rozpočtu organizace čím dál tím složitější. Stačí jednoduché srovnání: Zatímco příspěvek na 1 vstupenku návštěvníka některé z brněnských kulturních scén přesahuje 500 korun, v případě Hvězdárny a planetária Brno se v roce 2018 jednalo o necelých 130 Kč. Pokud nechceme omezit provoz nebo slevit z úrovně kvality, bude nezbytné od roku 2020 navýšit příspěvek na provoz přibližně o 7 milionů Kč – kombinací příspěvku Jihomoravského kraje a zřizovatele:

Částku 3 miliony Kč může poskytnout Jihomoravský kraj na základě již připravované dlouhodobé smlouvy o podpoře organizace. Tato částka byla – formou účelově vázané, neinvestiční dotace – poskytnuta již v letech 2018 a 2019. Bez tohoto příspěvku by vyrovnaný rozpočet v posledních dvou letech již možný nebyl.

Částku 4 miliony Kč může poskytnout statutární město Brno. Zřizovatel se přitom již mnohokrát přesvědčil, že jakékoli finanční prostředky vložené do organizace jsou efektivně využité a viditelné.

Současně bude Hvězdárna a planetárium Brno usilovat o některé dotační tituly, jakkoli jejich efektivita a účelovost exponenciálně klesá... Například Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v následujícím programovém období nepředpokládá jakékoli investiční výzvy pro stávající science centra, jedinou možností jsou tzv. měkké projekty, v nichž ale hrají aktivní roli základní a střední školy.

Z taktického hlediska je nezbytné, aby se existence organizace, její dlouhodobé směřování a strategické projekty promítly do aktualizovaného Místního akčního plánu, Krajského akčního plánu a Regionální inovační strategie.

Problémem je stále rostoucí administrativa, poháněná honbou za efektivitou a transparentností. Veškeré ekonomické úkony tudíž kladou stále větší nároky na personální zajištění i kontrolu logistiky, což je u tak malé organizace ve výsledku poněkud kontraproduktivní.

MARKETING

I nadále budeme kombinovat klasická tištěná média s elektronickými způsoby komunikace. Na bázi oboustranně výhodné spolupráce je možné využívat také rádio a CLV vitríny. Rozhodně se nesmí opomenout ani guerilla marketing – v souvislosti s výjimečnými astronomickými událostmi, akce v ulicích i v městské hromadné dopravě, stejně jako originální merchandising.

Komunikace s návštěvníky musí probíhat před, během a také po návštěvě hvězdárny nebo planetária. Pro organizované i individuální návštěvy je nezbytné připravovat nejrůznější doplňkové programy i materiály tak, aby byl zážitek maximální a dozníval i po odchodu z budovy. Již v průběhu roku 2019 proběhne internetová akviziční kampaň, během které můžeme nabrat kontakty na tisíce potenciálních zájemců o programovou nabídku Hvězdárny a planetária Brno. Lépe také musíme pracovat s e-mailovým newsletterem.

Slabinou provozu se zdá neexistence „picnic spotu“, resp. malé kavárny přímo v prostorách organizace. S ohledem na výkyvy návštěvnosti v průběhu roku a rychloobrátkovou nabídku cílenou na nízkopříjmové skupiny návštěvníků je však otázkou jeho dlouhodobá ekonomická udržitelnost.

Chronickým handicapem je prodej licencí vlastních pořadů jiným digitálním planetáriím. Představení se bohužel nemohou srovnávat se zahraničními produkcemi se stonásobně vyššími rozpočty. Průnik na mezinárodní trh ale vyžaduje systematickou práci alespoň jednoho specializovaného pracovníka, který bude komunikovat s jednotlivými planetárii a účastnit se filmových přehlídek. Řešením může být spolupráce s mezinárodními distributory.

I nadále se musí udržovat bezprostřední komunikace s magistrátem města Brna a úřadem Jihomoravského kraje, stejně jako s řadou institucí nezřizovaných městem Brnem. Samozřejmostí je kultivace vazeb na příbuzná science centra, Českou astronomickou společnost a International Planetarium Society.

PROFESNÍ, OBČANSKÁ A SOCIÁLNÍ ODPOVĚDNOST

Největším pokladem Hvězdárny a planetária Brno jsou její zaměstnanci. Někteří se starají o každodenní chod přímo před návštěvníky, jiní mají na starosti kreativitu – vytváření nových formátů i vůbec naplnění samostatného smyslu existence organizace. Neméně důležití jsou ti, kteří se věnují organizačně-technickému zabezpečení.

Faktem ale je, že pracovníci právem požadují patřičné finanční ohodnocení. Proto se musí průměrná hrubá mzda pracovníka pohybovat alespoň na úrovni průměrné hrubé mzdy v Jihomoravském kraji. Současně je vhodné nabízet i benefity, např. odborné stáže (např. v rámci Erasmus+), pestřejší pracovní náplň a volnočasové aktivity.

Provoz organizace se musí připravovat na konec „vodního a energetického blahobytu“. Jinak řečeno, pokud je to ekonomicky a provozně rozumné, je třeba zázemí Hvězdárny a planetária Brno připravovat na ekologicky chytřejší technologie.

Zapomenout se nesmí ani na sociální odpovědnost, z tohoto úhlu pohledu jsou klíčové tyto skupiny

pracovníci městských organizací, v podobě představení, jako formě poděkování za jejich práci pro město;

děti z dětských domovů a krizových center, v podobě programu Vydejte se do vesmíru;

žáci prvních tříd základních škol, v podobě programu Prvňáčci v říši vědy, techniky a historie;

nadané děti, pro které je matematika a fyzika radostí.

Organizace sebevědomá, prosperující, populární, střízlivě uvažující, avšak s nezbytným, lehce přidrhlým rozletem – to jsou mé představy o dalších pěti letech existence Hvězdárny a planetária Brno.

Jiří Dušek